

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

Česká divočina

Oproti nudě v našich běžných hospodářských lesích je život divoké přírody jedno velké dobrodružství. Divočina vzniká tam, kde příroda žije svým vlastním životem – kde si řeka hledá nespoutaně svoji cestu a stromy se samy vysemení, vyrostou, zestárnou a nakonec padnou a rozloží se, aby daly život další generaci. Vidět něco takového na vlastní oči patří k jedinečným zážitkům.

Divočina zaujímá jen 0,3 % plochy naší země. Máme tu sice 2653 tisíc hektarů lesa, 2200 přírodních rezervací a 4893 druhů rostlin, ovšem denně ztrácíme 24 hektarů často zemědělsky kvalitní či přírodně cenné půdy. Proměňujeme ji v nové silnice, nekonečné průmyslové zóny a unifikované satelitní čtvrti. Města, vesnice a silnice už zabraly celou desetinu plochy našeho státu.

Nechte se vtáhnout do divočiny! Dýchejte, pozorujte a prožívejte ji na vlastní kůži. Třeba budete mít štěstí a potkáte některého z jejích vzácných obyvatel, které vám chceme představit. A na konci textu se dozvíte, jak můžete těmto sedmi statečným pomoci právě vy.

Rys ostrovid

Kočka velká asi jako ovčácký pes, váha okolo dvaceti kilogramů, štětičky v uších, krátký ocas a skvrny na kožichu, podle kterých lze jednotlivé jedince odlišit, podobně jako lidi podle otisků prstů. Nezapomeňme ani na brilantní zrak a sluch, díky nimž tento rys získal jméno ostrovid.

Ještě v 18. století obývala tato elegantní kočka většinu našich horských lesů. Postupně ji však lovci zcela vyhubili. Až od poloviny 20. století se k nám ryši postupně vrací – hlavně do Beskyd, Javorníků a jihozápadních Čech. Dnes u nás žije něco kolem osmdesátky rysů.

Rys ostrovid je typickým obyvatelům horských lesů. Má rád klid, potřebuje úkryty pro svá kotata a dobré rozhledy v podobě skalních říms či vyvrácených stromů pro lov zvěře. Jeden rys

obvykle obývá teritorium o rozloze až 400 kilometrů čtverečních – záleží samozřejmě na nabídce potravy. Kromě lesa má rád i členitější kulturní krajinu bez bariér, jako jsou silnice a dálnice. Aktivní bývá zejména v noci. Loví převážně srnčí zvěř, ale také laně, muflony nebo lišky.

Zatímco vlk při lovu testuje vytrvalost zvěře, rys zkouší její ostražitost. Svou kořist pozoruje z vyvýšeného místa a snaží se ji překvapit. Pokud ji ovšem na krátkou vzdálenost nedostihne, nechá ji být.

Rysi žijí samotářsky, ale v období během února až března opouštějí své obvyklé trasy a vydávají se hledat partnera. Samice rodí po deseti týdnech březosti jedno až čtyři mláďata, která s ní zůstávají až do období další říje. Poté si musejí hledat své vlastní teritorium.

Rys je silně ohroženým druhem nejen v České republice. Největší problém pro tuto velkou šelmu představují pytláci, frekventované silnice a hustá zástavba.

Orel skalní

Orel skalní je majestátní pták s až dvoumetrovým rozpětím křídel, hmotností od tří do šesti kilogramů, mocnými drápy a silným hákovitým zobákem. V celé Evropě dodnes hnízdí okolo

5500 párů orlů skalních. Na našem území tento dravec hnízdil do 80. let 19. století v Krkonoších a Beskydech.

Právě naše země je spolu s Irskem jediným státem, kde orli skalní vymizeli působením člověka. V Irsku úspěšně probíhá již od roku 2001 projekt, jehož cílem je tohoto fascinujícího dravce navrátit do přírody. U nás se o to pokoušíme od roku 2006 a snad se to i začíná dařit. V roce 2013 zahnízdil na našem území orel skalní po sto letech – ve vojenském újezdu Libavá.

Orli skalní dosahují pohlavní dospělosti ve třech až šesti letech a se svým partnerem pak tvoří trvalý pár. Hnízda o průměru až jeden a půl metru si stavějí na těžko dostupných místech, jako jsou skalní římsy, útesy nebo vysoké stromy. Většinou snášejí dvě vejce. Z vylíhnutých mláďat v naprosté většině přežije pouze to dříve narozené, které své hnízdo opouští ve věku zhruba deseti týdnů. Rodiče pak své mládě krmí ještě několik měsíců.

Orli skalní loví ze vzduchu, takže mají rádi otevřený a široký prostor. Hlavní část jejich jídelníčku tvoří ježci, holubi, kuny, mladé lišky, zajíci, ale velmi často také menší hlodavci, obojživelníci a plazi. Během zimy v období nedostatku potravy nepohrdnou ani mršinami. Na kořist se orel vrhá k zemi střemhlavým letem v rychlosti až 150 kilometrů za hodinu, chytne ji do drápů, odnese si ji na klidné místo a teprve tam ji usmrtí a sežere.

Území, které tvoří domovský okrsek tohoto dravého ptáka, v našich končinách přesahuje plochu sto kilometrů čtverečních. Musí jít o málo zalidněnou krajinu. Nebezpečím jsou pro orly pytláci a pro mladé jedince rovněž sloupy vysokého napětí.

Kočka divoká

Kočka divoká je tak trochu záhadou české přírody: zatímco laická veřejnost ji poznává v každém zatoulaném domácím mourkovi, pro zoology je její odhalení pokaždé oříškem i obrovskou událostí.

Podobně jako velké šelmy se i kočky divoké v minulých staletích staly obětmi lidského pronásledování. V průběhu 20. století jsme si mysleli, že už u nás žádné kočky divoké nežijí. Až v posledních několika letech se opět množí důkazy o jejich výskytu na Šumavě, v Javorníkách, Bílých Karpatech, Českém lese a Doupovských horách.

Kočka divoká má oproti domácímu mourkovi – s nímž je opravdu snadno zaměnitelná – tlustší a na konci zaoblený ocas s několika tmavými pruhy. Hřbetní pruh končí u paty ocasu, kočka mívá také dva výrazné pruhy na ramenou. Aby to však přírodovědci neměli

tak jednoduché, kočka divoká se může křížit i s kočkou domácí. Někdy se tak jediným jasným důkazem o jejím výskytu stává genetický test.

Česká republika je z hlediska evropské populace kočky divoké důležitou křížovatkou. V Německu jich žije podle odhadů pět až sedm tisíc, na Slovensku stabilně zhruba tisícovka. Divocí mourci by se přitom u nás mohli mít docela dobře: příhodné podmínky nalézají především v suťových lesích nižších nadmořských výšek. Stejně jako v případě velkých šelem komplikuje i kočce divoké její návrat do naší přírody především pytláctví.

Kočka divoká žije spíše samotářsky. Společenská je pouze v době páření, kdy svého partnera láká hlasitým mňoukáním podobně jako kočka domácí. Rodí tři až pět koťat, která dosahují dospělosti zhruba ve stáří dvanácti měsíců.

Potravu divoké kočky tvoří až z osmdesáti procent malí hlodavci, jako jsou hraboši, myšice nebo myši, ptáci až o velikosti slepice či jiní drobní obratlovci, například veverky, lasice, rejsci, ještěrky a žáby. Loví podobně jako jiné kočkovité šelmy – přepadávají svou kořist ze zálohy jedním rychlým skokem, a pokud je potřeba, krátce ji pronásledují.

Tetřev hlušec

Tento lesní pták velikosti krocana žije skrytě, a když přijde jeho chvíle, zajímavě toká. Na území České republiky tetřev hlušec téměř vymizel, většina jeho zbývající populace má domov

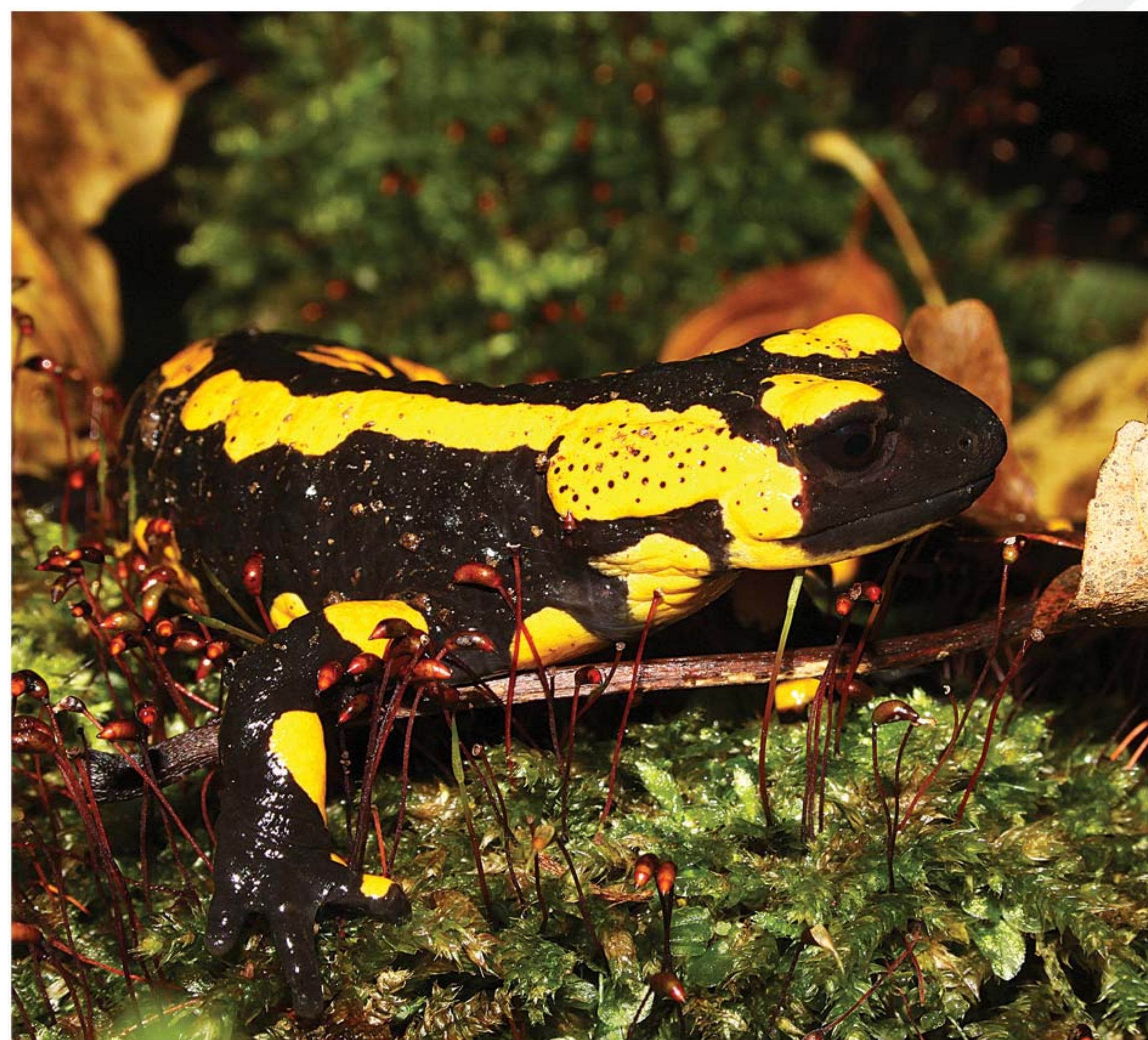
na Šumavě, ojediněle se může vyskytnout i v Krkonoších, Beskydech, Jeseníkách, Krušných horách nebo v Českém lese. Na Šumavě dnes žije odhadem tři sta jedinců. Je to poslední životaschopná populace u nás.

Tetřev potřebuje pro svůj život klid – především v období toku a vyvádění kuřátek. Osidluje jehličnaté nebo smíšené lesy s dostatkem malých mýtin porostlých vřesem, borůvkám či maliníkem. Živí se pupeny, bobulemi, jehlicemi a drobným hmyzem. Vyskytuje se především na zemi, ale lze jej spatřit i ve větvích stromů, kde nocuje a hledá potravu.

Sameček je černošedý a křídla má černohnědá s bělavou skvrnou. Nad jeho očima si můžeme všimnout červených půlměsíčků, kterým se říká poušky. Samička je mnohem méně nápadná, kaštanově hnědá s černohnědým příčným proužkováním. Kohout váží od tří a půl do pěti kilogramů, slepice okolo dvou.

Samci a samičky žijí po celý rok odděleně a setkávají se až v době rozmnožování, tedy od března do května. Samci tokají na tradičních místech, tzv. tokaništích, která využívají desítky let.

V průběhu toku jsou tetřevi velmi plaší. Nebezpečí pro ně představuje především nevhodné lesnické hospodaření, jež je připravuje o vhodný biotop. Škodit jim může také turistický ruch a silnice v krajině. Ty totiž jednotlivým populacím tetřeva znemožňují vzájemný kontakt.

Mlok skvrnitý

Na nepřehlédnutelného žluto-černého mloka skvrnitého je možné s notnou dávkou štěstí narazit téměř na celém území naší země. Výjimky tvoří západní okraj Českomoravské vrchoviny a bezlesé nížiny na jihu Čech a Moravy.

Mlok skvrnitý se ve volné přírodě dožívá až dvaceti let. Živí se drobnými bezobratlými, například žížalami, stonožkami nebo červy. Obývá vlhké listnaté a smíšené lesy. V oblibě má zarostlé a suťovité svahy, kde nachází dostatek dutin pod kameny a vývraty, pukliny, ztrouchnivělé pařezy či nory hlodavců. Většinu dne se ukrývá a aktivní bývá především v noci. Můžeme jej ale pozorovat i za dne – především po dešti v okolí vody. Přes zimu se ukrývá ve větších skupinkách pod zemí, například v jeskyních, štolách, ale i ve sklepech.

Svým výstražným zbarvením dává mlok ostatním živočichům najevo, že by se jim nemuselo vyplatit, pokud by se jej pokusili ukořistit. V ohrožení vylučuje z příušních žláz jedovatou látku samandarin. Pro člověka tento jed není nijak nebezpečný, ale v očích by mohl způsobit silné pálení.

Mlok skvrnitý je na našem území v současnosti silně ohroženým druhem. Nesvědčí mu především vysazování smrkových monokultur, postupné odlesňování vhodných lokalit a rozvoj automobilové dopravy.

Ohnivec šarlatový

Přirozený, divoký les by nemohl existovat bez starých stromů, souší, padlých kmenů a větví. Poskytují totiž živiny pro zrod nového života a zabraňují erozi, okyselování a degradaci lesní půdy. A v neposlední řadě slouží jako domov řady organismů. Některé studie uvádějí, že až čtyřicet procent všech lesních organismů závisí právě na mrtvém dřevě. Mrtvého dřeva je u nás ale z důvodu hospodaření zaměřeného na produkci smrku velmi málo. Výsledkem je pokles druhové pestrosti.

Mezi vzácné druhy vázané na mrtvé dřevo patří zářivě červená houba ohnivec šarlatový. Roste brzy zjara – je to tedy taková sněženka mezi houbami. Ohnivec šarlatový není jedlý, ale není ani nebezpečný. Z historie známe zmínky, že ohnivec používaly indiánské kmeny jako dezinfekci.

Ohnivec roste na tlejícím dřevě listnáčů, nejčastěji habrů, olší, akátů a lip. Má rád stinná, vlhká místa. Často roste pohřbený v mechu, zdánlivě ze země, ale ve skutečnosti se pod mechem nachází tlející dřevo nasáklé vodou. Roste také v blízkosti tajícího sněhu, z nějž si bere vláhu.

Narazit v lese na tuto houbu je velká vzácnost. Častější je spíše jeho příbuzný ohnivec rakouský.

Houby jsou pro rozklad dřeva a jeho opětovné využití v koloběhu lesa nepostradatelnými pomocníky. Jimi narušované tlející dřevo způsobuje zásaditou reakci a pomáhá neutralizovat kyselost lesních půd. Podhoubí pak vytváří vlákna, která zachycují živiny, jež by jinak z lesa vyplavila dešťová voda.

Roháč obecný

I roháč obecný, největší evropský brouk s obrovskými kusadly, která vypadají jako paroží, potřebuje ke svému životu trouchnivější dřevo. S úbytkem starých stromů, pařezů a padlých kmenů v našich listnatých lesích bohužel ubylo i roháčů.

Roháč prožije většinu svého života – tři až pět let – jako larva. Živí se přitom rozkládajícím se dřevem. Své dospělé období si roháči užívají jen dva měsíce. V této době je jejich hlavním úkolem spářit se a naklásť vajíčka do trouchnivějších kmenů, klád či pařezů. Poté umírají.

V červnu a červenci lze roháče spatřit během dne na kmelech a v korunách stromů. Pozdě odpoledne a večer – při teplém počasí – létají v korunách stromů.

Lesy s dostatkem odumírajícího dřeva, ať stojícího, nebo padlého, poskytují místo k životu, úkryt a zdroje potravy pro mnoho druhů bezobratlých živočichů, plazů, obojživelníků, ptáků, drobných savců i velkých šelem.

Chci pomoci sedmi statečným

Bez nich by byla naše příroda mnohem chudší. Ale podobně jako ti z Divokého západu i našich sedm statečných potřebuje pomoc od stejně statečných domorodců. Podívejte se na stránky www.ceskadivocina.cz a dozvíte se, co všechno můžete udělat pro divočinu, a co naopak může udělat ona pro vás.

Vydalo Hnutí DUHA, červen 2015.

Text: Zuzana Vlasatá, Josefa Volfová, Eliška Vozníková

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.

www.eeagrants.cz

Fotografie: Wikimedia (Cheva, J. Jansson, T. Hisgett, R. Snow, P. Trimming, D. Guipava), Pixabay, Z. Křenová, J. Limberger

Další úspěch může být náš společný

V naší práci dosahujeme úspěchů i díky pomoci lidí, jako jste vy. Zkuste to ještě dnes zde: darce.hnutiduha.cz. Děkujeme!

Hnutí DUHA prosazuje zdravé prostředí pro život, pestrou přírodu a chytrou ekonomiku. Dokážeme rozhábat politiky a úřady, jednáme s firmami a pomáháme domácnostem.